

Schotersingel 2

Pest- en Dolhuys

Aan dit poortje op de foto hebben niet alleen ouden van dagen, maar ook kreupelen, zieken en vele andere mensen die hulp behoeften aangeklopt. De laatste jaren was dit de toegang tot het museum Het Dolhuys, dat nu Museum van de Geest heet. Dit museum is gevestigd in het voormalige Pest-, Dol-, en Leprooshuis.

Het complex heeft vele functies gehad. In 1319 werd het als Sint Jacobskapel voor pelgrims gebouwd en vanaf 1393 werd het Het Leprozenhuis. De ligging buiten de toenmalige stadsmuren was een groot voordeel en noodzakelijk. Door hier de melaatsen (de Leprozen) een onderkomen te bieden werd besmetting binnen de stad zoveel mogelijk voorkomen.

In de loop der eeuwen veranderde de naam van Leprooshuis naar Pest- en Dolhuys, Buitenproveniershuis, Buitengasthuis, Stads-armen en – Ziekenhuis, Haarlems Tehuis voor Ouden van Dagen, verzorgingshuis Schoterburcht, Crisiscentrum en vanaf 2005 in Museum van de Geest. Vele functies waarvan u er één ziet boven de deur:

“HAARLEMS TEHUIS voor OUDEN van DAGEN”.

De gevelsteen boven de deur is een halfcirkelvormige timpaan en dateert qua tekst uit de 19de eeuw. Het poortje zelf is uit 1704 zoals op de stenen, de zogeheten aanzetstenen, ter weerszijden van de gevelsteen is te zien. Dat is nog niet alles want boven de boog zitten nog een drietal gevelstenen: een kroon en twee wapenschilden. Het linker met de oude boom van de Haarlemmer Hout en rechts het nieuwe. In het midden zie je een kroon als sluitsteen die links en rechts met de wapenschilden is verbonden door guirlandes en linten. De poort was de hoofdtoegang tot stadsarmenhuis met onder andere de opvang van bejaarden.

Vanaf 1393 werd deze plaats al belangrijk voor de al eerder genoemde melaatsen (Leprozen). Dit werd het nog meer in 1413 toen de Graaf bepaalde dat alle Leprozen uit Holland en Zeeland in Haarlem medisch moesten worden gekeurd. De zieke kon dan een zogenaamde “vuilbrief” krijgen waarmee hij toestemming verkreeg om in zijn eigen woonplaats te mogen bedelen. Om de mensen te waarschuwen voor zijn besmettelijke ziekte moest hij met een klepper of bel zijn aanwezigheid laten blijken. In de windvaan van het torentje op de kapel is een afbeelding van zo’n “lazerusklep” verwerkt.

Na de opvang van krankzinnigen (“dollen”) en pestlijders probeerde men begin 17de eeuw wat extra te verdienen door er proveniers (betalende kostgangers) onder te brengen. Eind 18de eeuw werd daarmee gestopt en werd het complex gebruikt voor de huisvesting van armen, weeskinderen en ouden van dagen. Ook het behandelen van besmettelijke zieken werd voortgezet. Vooral mensen zonder geld vonden hier een laatste mogelijkheid tot wonen en zorg. De omstandigheden waaronder zij moesten leven waren heel moeilijk.

In 1927 werd het stadsarmenhuis steeds meer bestemd voor ouden van dagen, totdat deze in 1971 vertrokken naar de vlakbij gelegen nieuwbouw. Het complex kwam daarmee vrij voor het Crisiscentrum met de opvang van mensen met psychische problemen en daarna werd het geheel in 2005 bestemd voor het huidige Museum van de Geest.

Het kan en het is de moeite waard om rond de gebouwen te wandelen; zeker nu de verbouwing gereed is. Je kunt dan nog verschillende gevelstenen van andere verbouwingen zien. Zo is

meteen om de linkerhoek in de trapgevel een gevelsteen gemetseld met het jaartal 1564 met daarboven een kraagsteen met een kop. In dit gebouw werden in dat jaar de cellen voor de “dollen” gebouwd. Even verderop zie je nog een gevelsteen. Nu van een verbouwing uit 1602 met heel klein de toevoeging “*Vernieuwd in 1856*”. Juist deze gevelstenen geven aan hoeveel hier in de loop der eeuwen is veranderd.

Bron: Open monumentendagen Haarlem 2015
Oude Gebouwen in Haarlem – J.A.G. van der Steur (1907)